

Jóannes í Króki – liv og virke

Ólavur Clementsen

Jeg skal forsøge at fortælle lidt om den person – Jóannes í Króki – hvis minde vi alle vil hædre og er forsamlede om. Jeg vil fortælle lidt om de omstændigheder, som han blev født i og voksede op under.

I min fritid sysler jeg lidt med slægtsforskning og lokalhistorie og har fra mine notater opstillet en slægtstavle, som de, der er interesseret kan studere nærmere.

Jóannes blev født – som han selv har skrevet i sine erindringer – *Aar 1794 natten mellem 4de og 5de Januari*. Hans far var Klæmint Ólasøn her fra Sand, og moderen var Sigga Jóannesdatter fra Vestmanna i Norðstreymoy. Barndomshjemmet í Króki, som lå kun 60 m sydvest for dette forsamlingshus, blev oprindeligt bygget af hans oldefar Símun omkring år 1695. Símun var yngste søn af præsten Harra Klæmint, som der er mange fortællinger om.

Jóannes var yngst af tre søskende, og ved folketællingen på Færøerne i 1801 finder vi ham som vist på figur 1. Dengang boede der godt 5200 mennesker på Færøerne, og bygden Sand var med sine 168 indbyggere den næststørste bygd. Kun Tórshavn med 550 indbyggere og Hvalba på Suðuroy med 208 var større. Forældrene var i besiddelse af en del jord, så økonomisk var forholdene så nogenlunde.

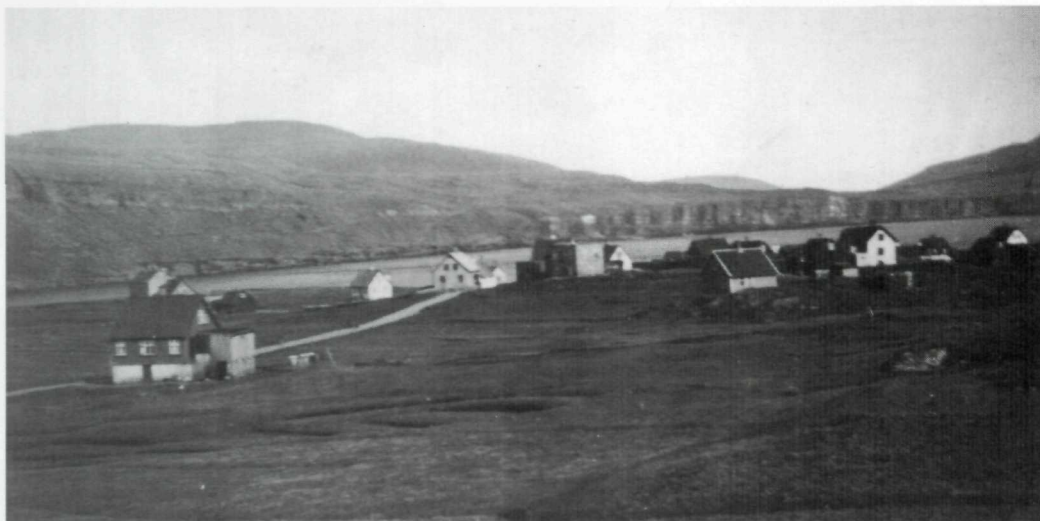
I 1799 var bygden Sand udsat for en stor søulykke. To ottemands-farere havde været i Suðuroy for at købe grindehvalkød, men på tilbagevejen kom der en storm, og den ene båd forliste med mand og mus. Ni af bygdens arbejdsdygtige mænd omkom, så hvert tredje hus i bygden mistede forsørger eller søn. Blandt de omkomne var sysselmanden på Sandoy (distriktets øvrighed).

Den enes død, den andens brød, er et ord-sprog, som nu gik i opfyldelse, thi nu blev Jóannes' far – Klæmint í Króki – udnævnt til sysselmand. Årsagen til, at netop han blev valgt, har helst været, at Klæmint í Króki var en af de få, ja måske den eneste foruden præsten, som kunne kunsten at skrive andet end sit eget navn.

Denne udnævnelse fik den allerstørste betydning for sønnen Jóannes, og han skriver i sine erindringer:

Min Fader blev anbefalet at forrette Sysselmands-embedet i Sandøe Syssel, som han med Ære forestod i ti Aar, fra 1800 til 1810, i hvilken Tiid jeg ogsaa lærde at skrive, idet jeg stod for bordet, da min Fader sad og skrev, og det var kun min Skolegang.

I 1807 fik hans ældre broder, Óli, en kongsgård i fæste. Det var Uttastovugarður i Trøðum. Han blev således en af de store bønder i bygden, og da Jóannes havde fået præstens hånd på hovedet – blev kon-

Í Króki heima á Sandi.

firmeret – flyttede han over til broderens bondegård og blev hans fårehyrde. Fremtiden så nu lys ud, men lykken kan vende sig brat, og det gjorde den for Jóannes og hans familie. Hans far måtte tage afsked som sysselmand i 1810, og broderen mistede sit kongsfæste i 1813. Da flyttede Jóannes tilbage til sine forældre, men i 1814 blev han igen fårehyrde, denne gang hos nabobonden i Trøðum, og arbejdet som fårehyrde havde han så længe, som helbredet tillod. Som fårehyrde har han også været dygtig. Da han begyndte, var fårene så vilde, at store dele af dem ikke havde været i nogen fårefold i mands minde, men efter nogle år fik han alle fårene gjort spage.

I ledige stunder øvede han sig i skrive- og regnekunsten. Han skriver bl.a.:

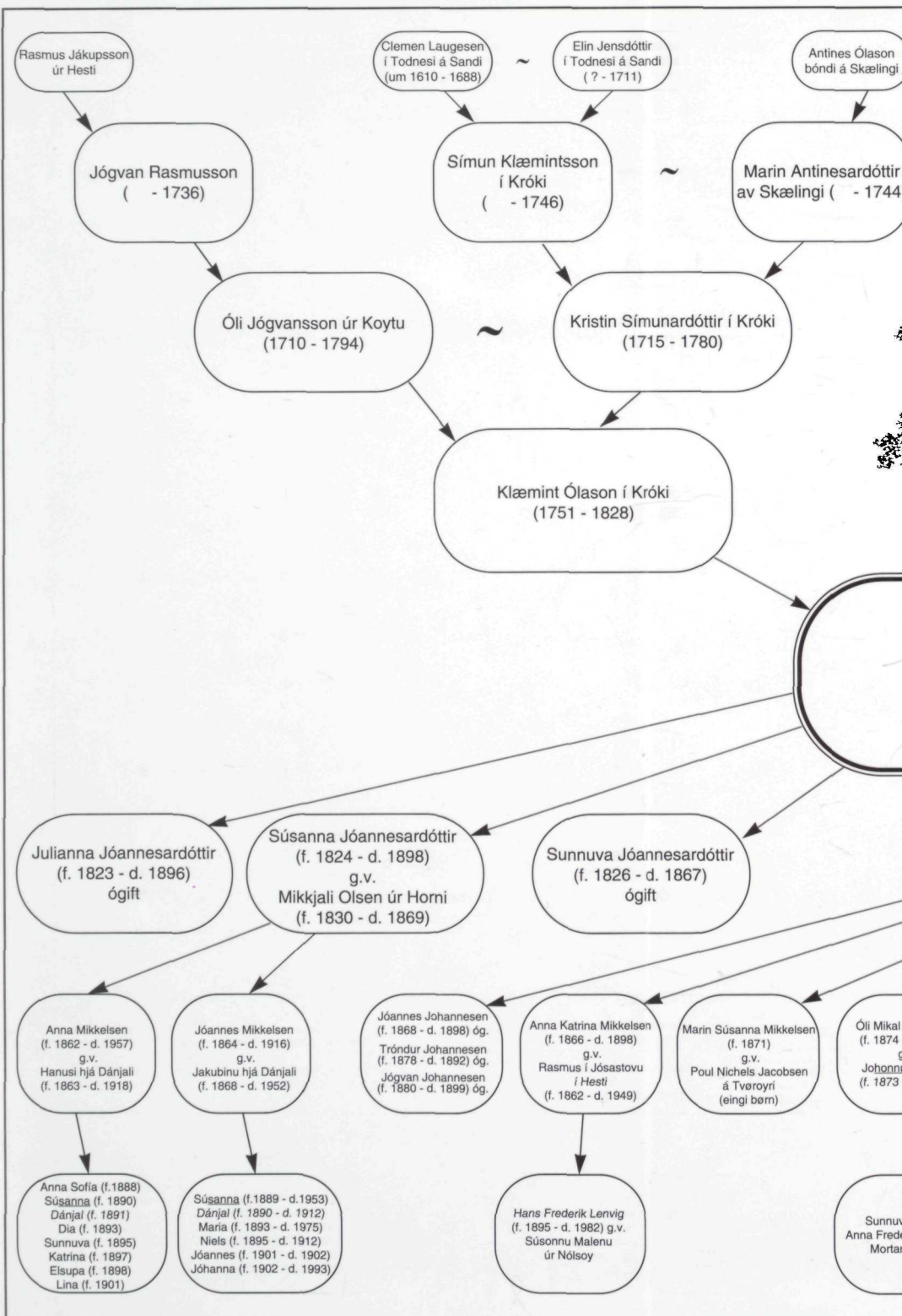
1813 forlod jeg Haugen og forblev hos mine Forældre i et Aar, i hvilken Tid jeg øvede mig i Regnekunsten og Tømmerværk, at skiære og sye færøiske Klæder har jeg vel nummet tilforn.

Jóannes havde en fætter, Jákup, som var et år ældre. De var barndoms- og ungdomsvenner, og Jóannes skriver om, da der rasede tyfus i bygden vinteren 1817-18:

Ikkun tre Mandspersoner døde her i byen hvor iblandt var min ungdoms kammerat Jacob Joensen Aergaard, som vi med hverandre i de ledige timer delede hinanden kundskab i skrivning og regnekunst.

I 1817 var den danske præst, botaniker og biolog H.C. Lyngby på Færøerne for at undersøge tang og andre planter, men her på øerne kom han i kontakt med den færøske dans og kvadkultur, som han blev helt betaget af. Han fik nogle kvadopskrifter med sig tilbage til Danmark og viste dem til professor Müller, der skrev til pastor Schrøter på Suðuroy og til provst Hentze på Sand om at få flere kvadopskrifter tilsendt.

Hentze kendte selvfølgelig Jóannes og hans evner og skrivefærdigheder, og sætter ham i gang med at skrive ned. Resultatet

Rasmus Jákupsson úr Hesti

Clemen Laugesen í Todnesi á Sandi (um 1610 - 1688)

Elin Jensdóttir í Todnesi á Sandi (? - 1711)

Antines Ólason bóndi á Skælingi

Jógvan Rasmusson (- 1736)

Símun Klæmintsson í Króki (- 1746)

Marin Antinesardóttir av Skælingi (- 1744)

Óli Jógvansson úr Koytu (1710 - 1794)

Kristin Símunardóttir í Króki (1715 - 1780)

Klæmint Ólason í Króki (1751 - 1828)

Julianna Jóannesardóttir (f. 1823 - d. 1896) ógift

Súsanna Jóannesardóttir (f. 1824 - d. 1898) g.v. Mikkjali Olsen úr Horni (f. 1830 - d. 1869)

Sunnuva Jóannesardóttir (f. 1826 - d. 1867) ógift

Anna Mikkelsen (f. 1862 - d. 1957) g.v. Hanusi hjá Dánjali (f. 1863 - d. 1918)

Jóannes Mikkelsen (f. 1864 - d. 1916) g.v. Jakubinu hjá Dánjali (f. 1868 - d. 1952)

Jóannes Johannesen (f. 1868 - d. 1898) óg. Tróndur Johannesen (f. 1878 - d. 1892) óg. Jógvan Johannesen (f. 1880 - d. 1899) óg.

Anna Katrína Mikkelsen (f. 1866 - d. 1898) g.v. Rasmus í Jósastovu í Hesti (f. 1862 - d. 1949)

Marin Súsanna Mikkelsen (f. 1871) g.v. Poul Nichels Jacobsen á Tveroyri (eingi børn)

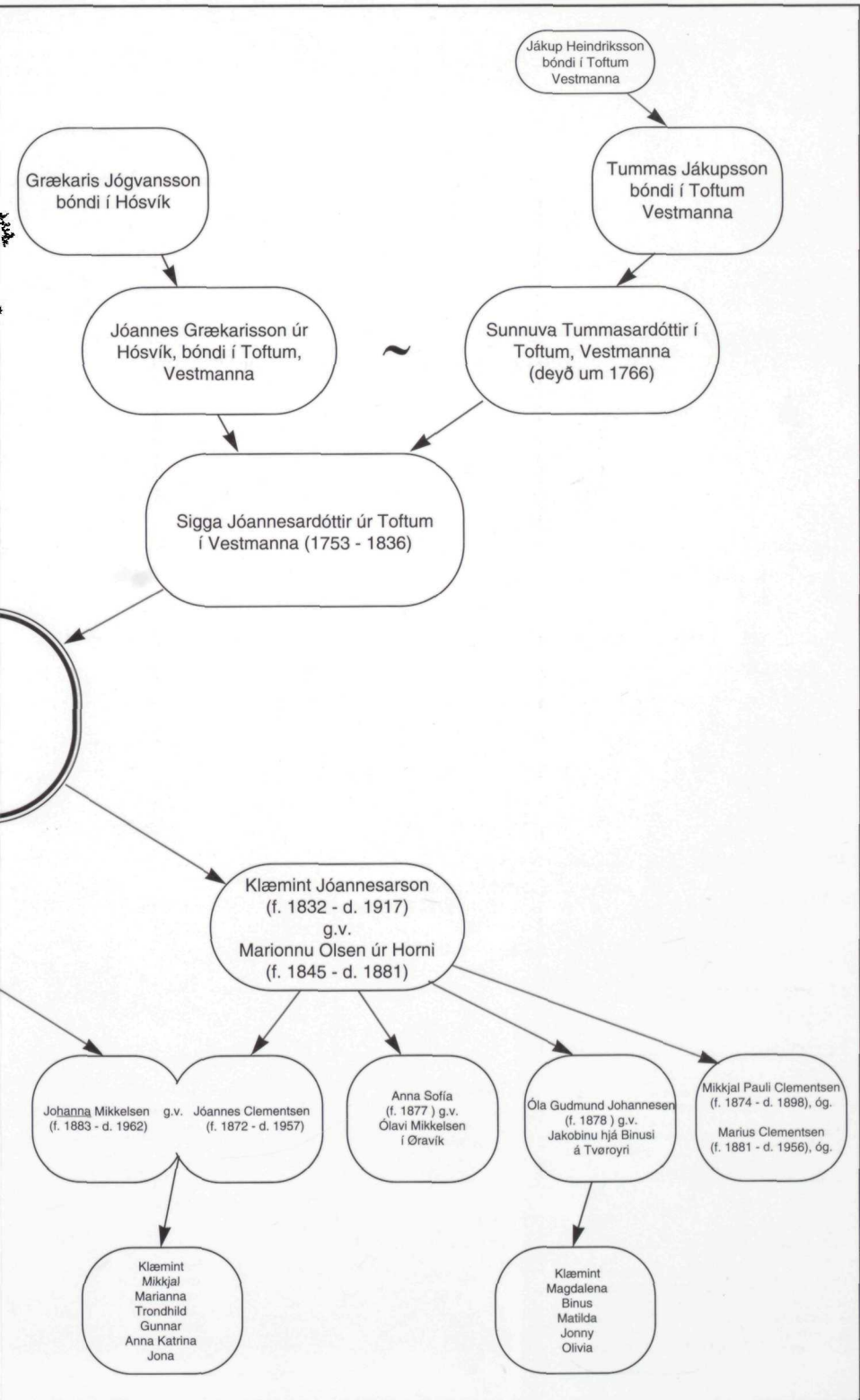
Óli Mikal (f. 1874) g.v. Johanna (f. 1873)

Anna Sofia (f. 1888) Súsanna (f. 1890) Dánjal (f. 1891) Dia (f. 1893) Sunnuva (f. 1895) Katrína (f. 1897) Elsupa (f. 1898) Lina (f. 1901)

Súsanna (f. 1889 - d. 1953) Dánjal (f. 1890 - d. 1912) Maria (f. 1893 - d. 1975) Niels (f. 1895 - d. 1912) Jóannes (f. 1901 - d. 1902) Jóhanna (f. 1902 - d. 1993)

Hans Frederik Lenvig (f. 1895 - d. 1982) g.v. Súsónnu Malenu úr Nólsoy

Sunnuva Anna Frederik Mortar

blev, at provsten i 1819 kunne sende en samling på 18 kvad og viser til professor Müller, som Jóannes havde skrevet. Dette var ligesom starten på hans livsværk som kvadnedskriver. I 1821 blev Jóannes ansat som provstens skriverdreng, og dette hverv havde han, til Hentze afgik som provst i 1829.

Omtrent samtidigt begynder han at skrive sin egen kvadsamling. Han skriver selv, at dette kom i stand af flere grunde. Flere havde anmodet om at få kvadopskrifter bl.a. provst Hentze, handelsforvalter Jákup Nolsøe og amtsskriver Jens David- sen. Derfor begyndte han at samle kvad fra hele syssellet. Han sendte opskrifterne til dem, som havde bedt om dem, men han skrev også dem alle ned i sin egen kvad- bog. En anden årsag var, at han ville vise kom- mende generationer, hvilke kvad hans gen- eration brugte, thi han var bange for, at de gamle kvad vilde gå i glemmebogen. Han var meget produktiv de to år fra foråret 1821 til foråret 1823 og skrev 78 kvad og viser med mere end 8700 vers i bogen.

Den 2. december 1823 blev Jóannes gift med Anna Katrina Mikkjalsdatter i Skála undir Reynum, og da flyttede han ind til sine svigerforældre. Nu blev Jóannes fami- lieforsørger (de fik 5 børn), så omstændig- hederne til det skriftlige arbejde blev dårligere, men i årene 1824-1831 skrev han dog 12 kvad og viser i sin bog, så det sam- lede antal kvad og viser blev på 90 med tilsammen 10.000 vers.

Hans helbred var ikke godt. Da tyfusepi- demien rasede i 1817-18 blev han alvorligt syg og var sengeliggende i mere end 4 måneder, og helt rask blev han ikke før end

i efteråret 1820. De første 10 år af ægte- skabet var tilstanden upåklagelig, men i 1833 blev han alvorligt syg igen. Han skriver:

Ieg var stædt i Udmarken for at røgte Søid, og paa Hiemveien ved Klokken sex følte ieg mig meget mat, og en liden Pine oven paa Panden. Jeg følede derpaa og fornam en Klump som en erte, og ieg havde da kun en halv Mil at gaae til Huus, og der ieg var hiem-kommen da var bylden saa stoer som et Hønseæg, og ved Klokken ti var den som en fuld- kommen Mands Næve, og den paafølgende Morgen slap ieg ikke under nogen Hue. Da blev ieg i tre Uger haardelig plaget, Forstanden gik nesten. Provst Hentze besaa den og ansaa den for et dødeligt bræk. Efter tre Ugerstid brød den ud, hvor der udflød over en Pot forbrændt Blod, som havde saadan Hede, at naar Haanden kom der over varmedes den som af Ild, men Gud vere ævig æret, som formedelst Præstens Haand og gode Raad lod det blive heelt igien efter et halvt Aars-tid, men ieg tabte dengang Hukommelsen og tankekræfterne svækkedes meget.

Hvor objektiv denne forklaring er, kan nok diskuteres, men hans helbred svækkedes så meget, at han var nødt til at slutte som fåre- hyrde, og ligeledes måtte han slutte med bådfiskeri, som han også havde taget del i. Så nogenlunde klarede han at arbejde på jorden indengårds, men for at få det til at strække til økonomisk, syede han også færøske klæder og arbejdede som tømmer- mand.

I 1835 blev han bedt om at tage sig af tiendeindsamlingen. Han tog imod tienden og delte den mellem præst, sysselmand og kirkeværge. Som løn fik han 1/10 af tien- den. I 1838 blev han udnævnt til skydsskaf- fer.

I 1839 blev den nuværende kirke her på Sand bygget, og Jóannes blev sat til at have kontrol med pligtarbejdet ved kirken, lige-

ledes med dens vedligeholdelse fremover. Det blev også pålagt ham at have kontrol med andre fælles pligtarbejder i bygden.

Alle de citater, som jeg har læst, er fra hans erindringer. Han begyndte nemlig som ganske ung at skrive salmer og åndelige viser ned. Blandt disse er der en vise, han har digtet om alle de lutherske præster på Færøerne, ligeledes en vise om den danske kongerække, og han har skrevet om begivenheder i sin tid. Han har samlet disse notater i en bog, og de sidste 60 sider i bogen omfatter hans erindringer. Denne bog blev i 1924 købt af Landsbiblioteket, som har den i sin varetægt.

Der er mange interessante oplysninger i hans erindringer. Han skriver bl.a., hvor meget der blev høstet bestemte år, hvor stort bådfiskeriet var, hvor mange får, der blev slagtet o.s.v.

Han har været meget godt orienteret om det, der skete ude i verden – uden tvivl har han fået læsestof, aviser o.l. fra præsten. Ligeledes har han bemærkninger til det, som sker i hans tid. Om Treårskrigen 1848-50 skriver han, at han tvivler ikke på, at Vorherre er på danskernes side imod tyskerne.

Dengang var der kongelig monopolhandel på Færøerne, og der var dem, som arbejdede intenst for at få den afskaffet. Dette syntes han ikke var rigtigt. Han skriver:

Der raades om ved kominal Udkast om Anleg af nye Veje saavel de forrige at reparere hvilket tenkes at være at istandsette ved nye handels indbringelser, samt at raade om Indhegninger af Udmærkerne, hvilket alt at afgjøres fra Rigsdagen. De gode Herrer mene vel at setta Færøe pa bedre Føder, men ieg tror, at Færøe bliver Færøe, og at Indbyggerne selv binde Riis til egen Rumppe.

Arbejdet som skydsskaffer og tiendeindsamler udførte han så længe, som kræfterne tillod. Da han som gammel mand sagde dette arbejde fra sig, sendte han sysselmanden dette lille vers:

Alderdoms Skrøbelighed
bød mig at lægge ned
denne Tjensvillighed;
derpaa jeg takker
nu Tiden lakker
jeg ønsker Eder Fred.

Jóannes í Króki døde 27. oktober 1869, næsten 76 år gammel.

Han har skrevet sit navn i Færøernes historie, som vor største kvadnedskriver, og at han er kendt langt ud over landets grænser, er de mange fornemme gæster, som her er forsamlede, bevis på.

Vi, som er født og opvokset her på Sand, er også stolte over, at vores bygd har fostret denne mand.

Det er også i taknemmelighed til ham og hans livsgerning, at en af hans slægtninge, Maria Krog, i sit testamente afsatte midler til at rejse ham en mindesten på stedet, hvor hans vugge stod.

Hendes bror murermester Tummas Krog har med ildhu gjort hendes ønske til virkelighed, men det skal vi høre mere om på lørdag, når mindestenen blir officielt afsløret.

Ólavur Clementsen
Millum Gilja 127
FR-188 Hoyvík
Færøerne